

Posudek disertační práce Mgr. Markéty Končelové: Neolitická sídelní aglomerace v prostoru dnešního Kolína – Neolithic settlement agglomerations in today's Kolín area. 183 str. s literaturou, 26 obr. v textu, 34 tab. v textu, a 169 příloh v samostatném svazku disertační práce.

Tématem předložené disertační práce Mgr. Markéty Končelové je analýza sídliště s unikátními doklady obytných konstrukcí, pocházejícími z nedávno uskutečněného záchranného archeologického výzkumu na silničním obchvatu města Kolína ve středních Čechách. Již skutečnost, že práce předkládá zpracování výzkumu, od jehož realizace uplynula relativně velmi krátká doba, lze považovat za jeden z kladů hodnocené disertace. Další kladnou veličinou je, že autorka se připojila ke zpracování tématu, které bylo dříve řešeno vícero autory jak v prostředí české, tak moravské archeologie a je tématem, obecně přitahujícím pozornost i v ostatních (nejen) středoevropských zemích. Jde o problematiku sídelních areálů, jejich jednotlivých složek, zejména půdorysů neolitických obytných staveb, ale i analýza veškerého archeologického pramenného materiálu, pocházejícího z objektů, zkoumaných v rámci sídelního areálu. Na rozdíl od některých předchozích prací (Soudský, Tichý, Pavlů, Zápotocká, Rulf, Pavúk), zaměřených na starší neolitické období, předkládá M. Končelová rozbor situace a podoby sídelních areálů mladoneolitických.

Práce je pojata velmi komplexně, tvoří ji celkem 9 zásadních kapitol s řadou podkapitol, desátou kapitolu představuje závěr.

V 1. a 2. kapitole autorka podává stručný přehled osídlení Kolínska v pravěku, rekapituluje průběh záchranného výzkumu na obchvatu města, započatého v roce 2008 a ukončeného v roce 2009. Tento výzkum patřil v českém prostředí k těm nejrozsáhlejším a prozatím „odtajněné“ výsledky slibují mnoho nových zajímavých poznatků pro řešení otázky sídelní struktury mladší doby kamenné ve středních Čechách. Nutno také připomenout, že v průběhu výzkumu obchvatu Kolína došlo k objevu dosud největšího kruhového příkopového areálu (rondelu) na území České republiky. M. Končelová se dále podrobněji věnuje charakteristice plochy I-7. Právě výzkum této části areálu je osou předložené disertační práce. Následuje pak již tradiční přehled a charakteristika přírodního prostředí zkoumané oblasti.

Kapitoly 3. je pak věnována charakteristice neolitické sídelní aglomerace „v ohybu Labe u Kolína“. Autorka podrobněji popisuje jednotlivé levobřežní mikroregiony na Kolínsku, celkem jich v přehledu uvádí šest. Všimá si zároveň i pravobřežní Labe, které jsou v protikladu k zemědělství vhodnému levobřeží vzhledem k písčitému nánosům, vysušeným močálům pro osídlení méně vhodné. V osídlené oblasti bylo identifikováno dosud 75 poloh na 29 katastrech, přičemž převažují polohy kultury s lineární keramikou (LnK - 42) nad polohami kultury s vypíchanou keramikou (StK - 26) a lengyelskou kulturou (LgK - 15). Autorka připomíná, že na Kolínsku dosud nebyla prokázána přítomnost přechodné fáze mezi LnK a StK. Tento odsudek však nemusí být definitivní, může být v budoucnu změněn výsledky dalších archeologických terénních prací. Z autorčina přehledu vyplývá, že mladší neolit se na Kolínsku projevu od II. stupně StK, intenzivnější osídlení pak nastává ve III. stupni.

V kapitole 4. se autorka práce zabývá sídlištními objekty. Tuto část práce pojednala velmi systematicky, skoro až učebnicovou formou vymezuje jednotlivé typy archeologických objektů. Autorka neuvádí v podstatě žádné nové detaily, týkající se popisu objektů, spíše na základě početné literatury domácí i zahraniční sumarizuje charakteristiky jednotlivých objektů. Zde je třeba připomenout pro srovnání terminologie práci Z. Sklenářové-Bláhové „Obytné stavby doby bronzové – otázky stavebního a konstrukčního vývoje“ publikované ve sborníku Praehistorica XXX-2 v roce 2012. Zde autorka na str. 20 uvádí, že „tradiční pojem kúlová jamka v češtině nevystihuje podstatu jevu. Objekt může vzniknout tak, že se nejprve

vyhloubí výkop, do nějž se umístí svislý dřevěný prvek, výkop se zasype a zásyp se uduše. ...nebo přímým zaražením (zatlučením) svislého prvku do země.“ Podle interpretace dr. Sklenářové-Bláhové měla zasazované svislé dřevěné prvky tupou základnu, na rozdíl od zaražených, které byly hrotité. Pokud byly zasazené prvky využity jako nosné, pak doporučuje volit spíše termín *sloupcové jámy*. Tato poměrně rozsáhlá kapitola obsahuje také vlastní autorčin systém zpracování neolitických objektů, který je představen obrázkem 7 na str. 37.

M. Končelová se dále věnuje rozboru neolitických sídlištních objektů, kterých bylo na základě vyhodnocení archeologického materiálu vyčleněno na ploše I-7 celkem 359. V analýze jsou zahrnuty rozměry objektů, tvary půdorysů, stěn a den, typy výplní a množství nálezů a četnost keramiky ve výplni, což je sumarizováno v tabulkách v textu práce. Dále jsou sledovány superpozice a recentní porušení objektů a komentována primární a sekundární funkce objektů. S poměrnou jistotou v určení funkce můžeme na neolitických sídlištích počítat patrně zejména u zásobních jam, které jsou uzpůsobeny tvarově, charakterem vnitřního uspořádání stěn a také nálezy, dokládajícími uskladnění obilí.

V 5. kapitole je pojednáno o půdorysech dlouhých neolitických domů. Autorka připomíná stručně historii bádání o obytné architektuře neolitu a dále se soustředí na vývoj domu v prostředí LnK a StK, na základní rozbor půdorysu a na chronologicky vzestupné inovace. V podkapitole 5.3. pak autorka komentuje status domu. Zde je, podobně jako ostatní badatelé neolitu, odkázána pouze na připomenutí základních frekventovaných hypotéz, protože dosud jediným pozůstatkem domu jsou zmíněné půdorysy, tvořené /kúlovými/sloupcovými jámami a mazanice, rozvalená po zániku domu v okolních otevřených objektech. Přesnější popis vnitřního vybavení domu a jeho vnitřní organizace není možná z důvodu absence podlahového horizontu v prostředí středoevropského horizontu. A otázkou zůstává, jak dalece je možno jako analogií využít poznatky z Předního východu, protože ne všechny jevy a aktivity, běžné pro předovýchodní prostor se v průběhu procesu neolitizace mohly zachovávat.

Další kapitoly (6., 7., 8.) jsou věnovány podrobné analýze jednotlivých kategorií archeologických hmotných pramenů. Logicky nejpodrobnější je rozbor keramiky neolitických kultur ze sídlištních objektů, z části rondelu 1 a z vybavy kostrových hrobů. Tato kategorie je autorce bezpochyby nejbližší. Keramika je analyzována velmi pečlivě na základě aktuálních popisných systémů a s využitím počítačové podpory v archeologii. Uznání však zasluhuje snaha autorky o alespoň základní charakteristiku dalších nálezů – kamenné a kostěné industrie. Početně nejsou soubory broušené (12 ks) a štípané (82 ks) industrie příliš početné, což také autorku opravňuje k přiřazení kolínského sídliště do kategorie tzv. spotřebitelských osad. U štípané industrie je standardně uveden přehled jednotlivých forem a zastoupení surovinových typů. Na rozdíl od předchozích publikovaných rozborů kolekcí štípané industrie snad překvapí vyšší počet sekundárně upravených artefaktů (bez provedené traseologické analýzy však nelze stoprocentně označit tyto jako *nástroje*, protože bez uvedené analýzy nelze vyloučit ani použití artefaktů sekundárně neupravených). Vyšší, než bývá zvykem v prostředí lokalit z neolitu na území Čech je procentuální zastoupení funkčně vyčleněných artefaktů – tzv. srpových čepelek. Zajímavý je obr. 18. Ukazující hustotu, hmotnost a počty fragmentů v jednotlivých objektech. Početná je ostatní kamenná industrie, čítající v kolínském souboru 70 kusů, přičemž (nikoli kupodivu) převažují dvojdílné mlýny. Oceňuji autorčino zařazení otloukačů do kategorie ostatní kamenná industrie a nikoli do kategorie kamenná štípaná industrie/nástroje, jak to můžeme sledovat v některých případech vyhodnocení zejména paleolitické štípané industrie.

Kolínský výzkum poskytl rovněž dosti početný soubor zvířecích kostí (7787 ks), což koresponduje s výsledky novějších výzkumů např. ve Vchynicích, okr. Litoměřice nebo Hrobčicích, okr. Teplice. Poslední „předzvěřová“ kapitola je věnována nálezům mazanice, a

to v poměrně velkém rozsahu. Tato kategorie nálezů bývá obvykle zmíněna pouze z hlediska váhového množství, přičemž je opomenuto dalších, někdy markantních ukazatelů, které podrobnější sledování mazanice nabízí. V předložené práci autorka připomíná význam studia mazanice, zabývá se její funkcí a postdepozičními procesy, které mohou narušit možnost interpretace původní polohy této kategorie archeologických nálezů. A Tak přesto, že mazanice kolekce není nějak výrazně početná (623 zlomků o hmotnosti 5 412 g), přináší podrobnější analýza řadu zajímavých zjištění (otisky konstrukcí a charakter úpravy vnější stěny, otisky tesaných a štípaných prvků, otisky prutů a kuláčů. I tato kapitola je vybavena sumarizujícími přehlednými obrázky s grafy nejrůznějších parametrů mazanice. Práci uzavírá kapitola 10. Závěr, připomínající jeden ze základních cílů předložené práce – časové zařazení žlabových půdorysů obytných struktur na ploše I-7, které jsou v českém prostředí zcela bez analogií. Jinak autorka v závěru připomíná některé již v minulém textu vyslovené závěry, týkající se datování jednotlivých fází osídlení na zpracované části zkoumané plochy. Z nich vyplývá, že nejpočetnější doklady patří až mladšímu stupni kultury StK. V samém závěru autorka poznamenává, že úkolem do budoucna je vyřešení vzájemného vztahu mladoneolitického sídliště a areálu s rondely. To bude vyžadovat stejně rychlý postup analýzy i ostatních zkoumaných ploch, podobně jak to předvedla M. Končelová předloženou disertační prací.

V samostatném svazku najdeme 169 příloh, představujících plány zkoumané plochy, plány objektů, kresebnou a fotografickou dokumentaci nálezů a přehledné tabulky nálezů, vše velmi pečlivě a čistě vypracované. To ostatně koresponduje i s čistotou a takřka bezchybností celého textu disertační práce. M. Končelová prokázala velmi dobrou schopnost analýzy a interpretace výsledků archeologického výzkumu, jakož i jednotlivých kategorií nálezů. Přitom osvědčila výbornou znalost domácí i zahraniční literatury a v mnoha ohledech i schopnost vlastního úsudku a interpretace některých komentovaných jevů. Protože práce vyhovuje všem náležitostem disertačních prací, daných zákonem 111/1998 Sb. o vysokých školách, § 47 doktorský studijní program, doporučuji ji k obhajobě.

doc. PhDr. Miroslav Popelka, CSc.
Ústav pro archeologii UK FF
nám. J. Palacha 2
116 38 Praha 1

Praha, 23. 8. 2013